

Rättsfilosofi

[Konstitutionell rätt](#) - [Rättsfilosofi](#) - [Rättsstaten](#) - [Det svenska statsskicket](#) - [Rättigheter](#) - [Aktörer](#) - [makt och ansvar](#) - [Lagstiftning, normhierarki och rättskällor](#)

Legitimitet och rättsfilosofi

Frågor om vem som ska bestämma och varför vi ska lyda lagar har diskuterats i århundraden. Olika filosofer har gett olika svar, beroende på hur de ser på människan och samhället. Ytterst är det en fråga om **legitimitet**. I grunden handlar legitimitet om varför människor accepterar makten som riktig och rättvis, och varför vi väljer att följa den.

Det är eftersträfvansvärt att den **offentlig makten** är legitim. Den offentliga makten blir den auktoritet som vi tillsammans har valt att erkänna för att skapa ordning, rättvisa och gemensamma spelregler.

Vi ska kortfattat titta på några klassiska tänkare, som bland annat resonerat kring frågor om legitimitet. Dessa är **Hobbes**, **Locke**, **Rousseau** och **Montesquieu**. De har alla på olika sätt påverkat hur vi ser på stat, makt och lagar än idag.

Ett begrepp som mycket av deras tankar kretsar kring är **samhällskontraktet**.

Samhällskontraktet är en teoretisk idé om att människor gemensamt ger staten makt i utbyte mot skydd och ordning. Det är en filosofisk grundtanke om varför staten överhuvudtaget har rätt att styra.

Vad samhällskontraktet ska innehålla och hur den offentliga makten ska fördelas har förstås inget givet svar och olika tänkare har resonerat väldigt olika om hur man ska fördela makten, med väldigt olika förklaringar.

Har vi ett samhällskontrakt i Sverige idag? Möjligen kan man resonera att grundlagarna, med regeringsformen i spetsen skulle kunna utgöra ett slags samhällskontrakt.

Naturtillståndet - Thomas Hobbes

Thomas Hobbes (1588–1679) såg människan som i grunden självisk och styrd av rädsla och egenintresse. Det är Hobbes som introducerar begreppet **samhällskontraktet**. Det gör han genom att först beskriva det som han kallar för **naturtillståndet**. Naturtillståndet ska förstås som en hypotetisk (påhittad) tillvaro där människor lever utan några formella lagar eller regler. Det finns inga grundlagar, eller stiftade lagar. Det Hobbes ville besvara var frågan, hur skulle människor i ett naturtillstånd bete sig mot varandra?

Hobbes svar är tydligt och överlag pessimistiskt. Han menar att utan regler och en stark stat faller samhället ner i kaos, ett "allas krig mot alla". Folk skulle roffa åt sig och bruka våld fritt. För att undvika detta måste människor ingå i ett **samhällskontrakt** där de går med på att skapa en offentlig makt, som Hobbes menar bör ligga hos en **suverän**, en kung eller dylikt. Suveränens uppgift är att skapa ordning och trygghet genom regler som upprätthålls. Folks individuella frihet hamnar i baksätet till den viktigare orsaken, ordning och reda. Först då kan människor känna sig fria, menar Hobbes.

Kort: Regler är nödvändiga för att undvika kaos. En stark makt skapar trygghet.

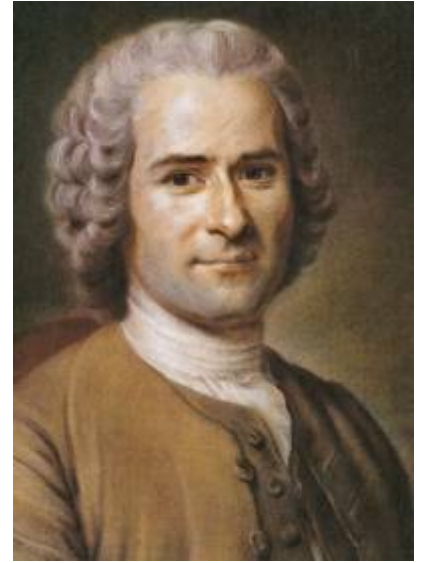
Rättigheter - Locke

John Locke (1632–1704) hade en mer positiv syn på människan och såg henne som i grunden förnuftig. Hans syn på naturtillståndet skilde sig från Hobbes, Locke var betydligt mer optimistisk. Däremot så betonade Locke en annan aspekt, som saknades i Hobbes formulering av var makten ska ligga i samhällskontraktet. Locke menade att alla människor har **naturliga rättigheter**, t.ex. rätten till sitt liv, sin frihet och sin egendom. Dessa rättigheter är inte något staten ger, utan de är eviga och gäller oberoende av vem som styr. De är alltså medfödda. Locke menade att människor ändå bör ingå ett slags samhällskontrakt, men inte för att naturtillståndet är så hemskt, mer för att det är praktiskt med ett par formella regler, särskilt regler om konfliktlösning (domstolar). Grunden för staten måste dock baseras på de naturliga rättigheterna. Statens uppgift blir då att skydda dessa rättigheter och övriga lagar måste alltid respektera dessa. Om en härskare bryter mot dem, har folket rätt att göra uppror.

Kort: Regler är legitima om de skyddar våra rättigheter.

Folksuveränitet - Jean-Jacques Rousseau

Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) hade en betydligt mindre pessimistisk syn på naturtillståndet än Hobbes. Han beskrev naturtillståndet närmare som ett harmoniskt tillstånd, särskilt när människor lever ensamma eller i mycket glest befolkade områden utan komplexa sociala relationer och ägande. I detta tillstånd är människan oskuldsfull, fri och utan sociala orättvisor, men också i viss mening en isolerad naturvarelse utan utvecklad moral eftersom moral och förnuft först växer fram i sociala sammanhang.

Trots idyllen i naturtillståndet menade Rousseau att människan, som social varelse med benägenhet att samarbeta och skapa komplexa samhällen, måste ingå ett samhällskontrakt för att undvika de konflikter och orättvisor som uppstår när människor börjar leva tillsammans i större grupper. För Rousseau är ett samhällskontrakt endast legitimt om folket frivilligt och odelat överför sin makt till gemenskapen som en suverän. Ett begrepp han kallar **folksuveränitet**, där all legitim makt kommer från folket (jämför med Hobbes suverän som är en person, kungen).

I det samhälle som bildas efter detta kontrakt ska medborgarna delta direkt i beslutsfattandet, styrt av vad Rousseau kallar allmänviljan. Vilket ska fånga viljan att främja det gemensamma bästa. Beslut ska grundas på dialog och så mycket konsensus som möjligt, och även när majoriteten avgör ska beslutet spegla allmänviljan och inte blint trycka ner minoriteter.

Denna idé om folksuveränitet återspeglas tydligt i den svenska regeringsformen, vars första kapitel inleds med orden: "All offentlig makt i Sverige utgår från folket." I Sverige är detta principen grunden till att den offentliga makten är legitim och att medborgarna lyder den just eftersom makten härstammar från dem själva.

Kort: den offentliga makten och lagarna som vi följer är legitima därför att vi, folket, bestämmer över oss själva (folksuveränitet).

Maktdelningsläran - Montesquieu

Maktdelningsläran är tanken att makten måste delas mellan olika organ – lagstiftande, verkställande och dömande – som är jämbördiga och oberoende av varandra. På så sätt kan de kontrollera varandra och förhindra **maktmissbruk**. I Sverige har vi något som påminner om detta,

men skillnaden är viktig: här gäller folksuveränitet, och riksdagen är högst i maktordningen. Regering och domstolar är bundna av de lagar riksdagen beslutar om.

Maktdelningsläran förutsätter att lagstiftande (riksdag), verkställande (regeringen) och dömande (domstolar) makt alla har makt över varandra på ett eller annat sätt.

From:
<https://www.juridik.kristiansen.nu/> - Juridik på gymnasiet

Permanent link:
<https://www.juridik.kristiansen.nu/doku.php?id=konstitutionellraett:rattsfilosofi1&rev=1757330292>

Last update: 2025/09/08 11:18

